Ненад Симић

ПРОЗОР

АТОС

Године 1997, у месецу фебруару, боравио сам у Светој царској српској лаври, манастиру Хиландару. Овај бисер Свете горе (Агион Орос), један је од двадесет православних манастира на Атосу, источном краку грчког полуострва Халкидики. Од мора је удаљен око два и по километра, и са брода га, кроз један стеновити усек, само вешти зналац може приметити. Хиландар је под јурисдикцијом Васељенске (Цариградске) патријаршије и према хијерархијском реду и значају, на четвртом је месту, међу светогорским манастирима. Основан је 1198. године, од стране оснивача српске државе, великог жупана Стефана Немање (Св. Симеон Мироточиви) и његовог сина Растка (Св. Сава). Од тада, па преко више од осамсто година, духовно је и културолошко упориште Срба и место ходочашћа православног света.

Из црквене припрате која је подигнута према налогу цара Лазара, током осме деценије четрнаестог века, посматрао сам поноћно богослушње хиландарских монаха. Припрата се налази са западне стране главне манастирске цркве, коју је подигао српски краљ Милутин, 1293 године. У овом средњевековном здању није било електричног, нити било каквог другог осветљења, осим пламенова свећа воштаница и уљаних кандила, који су догоревали испред икона светаца. У тој дубокој ноћи, међу столетним каменим зидовима, споља ишибаним бесом хладних морских ветрова а изнутра окађени мирисом тамјана, хиландарска братија се усрдно молила. Величанствен је и красан тај призор, скоро надвременски, када људи који су се одрекли примамљивих дарова „мирјанског света", са понизним достојанством слушају божанствену литургију и кроз њу упућују молитве Творцу и Сведржитељу.

Слушајући на уморним и клецавим ногама, моле се за спас и благодет целога света, моле се за своју земаљску отаџбину али и ону небеску, испуњену чашћу, херојством и мученишТвом славних предака. На крају, моле се и за трунку личног спаса и помиловања. У доживотном посту, наоружани тешким штитом немања и одрицања, ови витезови вере, исписују пут сопственог постојања. Генерације отаца дуж осмовековне временске линије истински су темељ али и чврсти бедем Хиландара. И док сам их тако посматрао, не знајући ништа о њиховим ранијим „мирјанским" животима, приметих једног старог монаха, како се спорим и тешким корацима креће према вратима припрате. Крупан и погурен, са старачким али лепим лицем, уоквиреним у седу косу и браду, видно се замарао при сваком кораку. Како је правио честе паузе, реших да му приђем и помогнем. Ухвативши га испод пазуха дрхтаве руке, настависмо даље пут и изађосмо у манастирско двориште, где нас сачека мрак испуњен фебруарском хладноћом. Пошто старац није могао одмах да се сети где му је келија у којој обитава, наредних двадесетак минута смо стајали и причали. Заправо, углавном је он причао. Није то био некакав посебан, тематски одређен разговор, већ ми је, колико се сећам, говорио о нечему везаном за месец, планине и околне шуме. Убрзо затим, појавио се један „мирјанин" који је познавао старца и испратио га до његове келије. Сутрадан сам старца поново видео испред манастирске трпезарије. Нисам му се јавио, да га не бих додатно замарао, али заправо нисам био ни сигуран да ли би ме препознао. Од присутних сазнадох да је старчево монашко име Јустин.

Већ беше прошло десет месеци од мог повратка са Свете горе када сам у издању часописа „Сведок" прочитао интересантан чланак, преузет из књиге *Све моје љубави – слепи перископи*. Књига је објављена 1995. године, а њен аутор је чувени српски режисер Александар Петровић. Чланак садржи описе места, људи и догађаја, као и нити које их међусобно повезују. Између осталог, у њему се наводи да је у Београду, у периоду између Првог и Другог светског рата, у Улици краља Милутина, постојала кућа коју су ондашњи млади људи у жаргону звали „Прозор". То место је представљало центар градских дешавања и на њему су се упознавали, састајали и растајали. Разни догађаји су се ту препричавали, а понекад су се и туче дешавале, оне праве, поштене. Ништа се у Београду није могло догодити, а да на „Прозору" није одјекнуло. Сваки је град, ваљда, већи или мањи, овде или у пространом свету, имао такво место.

О послушању, духовном животу и, напослетку, смрти хиландарских монаха, доста је усмених и писаних казивања. Кроз капију смрти монах пролази без страха и ослобођено, ступајући у предворје царства

Онога коме се молитвом и одрицањем заветовао. Ипак, када се као „мирјанин" затекнете у манастирској костурници, дах вам на тренутак застане а ударци срца нагло убрзају. То је место на коме не можете остати равнодушни. Запутивши се према њој прошао сам поред малог манастирског гробља. Успут, пажњу ми привуче дрвени крст на коме је писало Арсеније Чарнојевић. Шта је сад ово, упитах зачуђено и тада ми објаснише да је то Вадим Чарнојевић (1912–1981), потомак чувене породице из славне српске прошлости. Дошавши из Америке, као веома богат човек, Вадим се замонашио и добио монашко име Арсеније, исто које је некада носио и његов чувени предак. Потоњи Чарнојевић је богато даривао Хиландар, оставивши му кућу у Њујорку и плацеве у околини. Према устаљеном обичају, неколико година након упокојења, земни остаци монаха се ваде из земље и похрањују у манастирску костурницу, док се лобања смешта на заједничку полицу, са лобањама остале сабраће хиландарске. И тако вековима, окађене и огрнуте тишином стоје, као истински хроничари протклих времена. На челима неких лобања је, поред малог исцртаног крста исписано име монаха а на некима није, али свака има своју историју и причу, ширу од Васионе.

С вечери се млади свет окупљао на „Прозору". Право место за састанке, да се прозбори која реч, да видиш и будеш виђен. Свако је углавном имао неки свој разлог за долазак. Разних је профила личности ту било: од углађених, запослених и школованих, до беспосличара, кавгација и мангупа. Тих година, међу млађим мангупчићима на „Прозору" је био и неки Богдан Стекић, кога су популарно звали Стека. Рођен 1922 у Београду, био је чврсте грађе, јер се ваљда бавио боксом и атлетиком, а новац је зарађивао на прилично чудан начин. Стане испред тебе, истури браду и допусти ти да га из све снаге удариш. Ако га обориш, он ти да новац, али ако га не обориш онда ти њему даш. У доста случајева Стека је био победоносан. Ово је само један од примера на шта је све била спремна тадашња београдска мангупарија, коју су углавном чинили часни и снажни млади момци, са изграђеним кодексом понашања и поштовања.

Познати српски песник Слободан Марковић (Либеро Маркони, 1928–1990), у својој књизи *Атос између неба и земље – Српски Хиландар*, каже: „Ноћ је у Хиландару попут Тихог океана". Ова песникова метафора је тачна, јер се у центру те ноћне тишине, која осим што се спаја са морем она и подсећа на њега, једино оглашава богослушње. Када би човек био птица, да из ваздуха, са висине, осмотри пространство од Уранополиса илити „Небеског града", па до југа полуострва и планине Атос, имао би шта да види и чује. Двадесет светогорских би-

сера са мноштвом малих скитова и испосница, умилно поју литургију и светлуцајући у мраку пркосе вековима за многа лета.

Током Другог светског рата, млади „прозораш" Стека је био следбеник „политичара са крстом" Димитрија Љотића, великог борца против комунистичке идеологије. Као члан Љотићеве организације „Збор" а потом и добровољац, Стека је регрутован у специјалне јуришне одреде. Током четворогодишњег ратног вихора узимао је учешћа у разним биткама. Након рата, бивајући на страни поражених и прогнаних, Стека је избегао у емиграцију и настанио се у Америци. Релативно млад, амбициозан и способан, напорно је радио и кроз године је успео да стекне вредну имовину. У Америци је живео са супругом Радом, деце није имао. Остали су заједно, све до њене смрти.

Чудни су путеви Господњи. Таман када помислиш да нешто знаш, да си у нешто сигуран и да си у нечему успео, видиш да то и није баш тако. И онда изнова, опрезно и полако, померајући у страну планину страха и неизвесности, прелазиш пут за који си мислио да си давно прешао. У цркви светих Арханђела у Призрену, изнад улазних врата, стоји записано: „Рука ми се у крило претвара, друга рука у друго крило, ход у лет, лет у нестајање". Ову лекцију о животној пролазности и бесконачности, сваки на свој начин знају и „мирјани" и светогорски монаси.

Знао је ово и Богдан Стекић када је 1988. године стигао у Хиландар. Искорачивши из света „богатих мирјана" дошао је на Свету гору Атонску, да тамо заједно са својом сабраћом хиландарском, проведе остатак земаљског времена, њему намењеног. Задужбини српских светитеља Симеона и Саве, Хиландару српском, за кога кажу да је угаони камен српског постања, даровао је Стека богате плодове свога америчког рада. Године 1989. званично се замонашио и додељено му је име Јустин. Под њим је провео наредних осам година, све до 1997. када се упокојио. Беше то онај монах са старачким лепим лицем, што се споро и тешко кретао и за кога ми рекоше да му је име Јустин. С њим ми се пут ненадано укрстио, и наш поноћни сусрет беше нешто што нас повеза у једној светогорској зимској ноћи.

ДОДАТАК

Љубазношћу Слободана Миливојевића, мога пријатеља из Ваљевске Мионице, дошао сам до примерка новинског листа „Нова искра" (Birmingham, 1998). У њему је поводом упокојења блаженог монаха, оца Јустина, објављен следећи чланак:

„Пред вечерње богослужење, дана 11. децембра 1997. године, преселио се наш сабрат, монах Јустин, из малог хиландарског братства у

велико Братство „под чемпресима", ту крај зидова древнога Хиландара, који пуних осамсто година једне сачекује, друге испраћа и тиме остаје и служи себи и своме српском роду, са тих кратких стаза између живота и смрти. Тако то изгледа изражено језиком овога света и века. Али Богдан Стекић није дошао из далеке Америке у Хиландар само да умре, већ и да вечно живи. Право на вечни живот имају сви људи, као духовна бића. Али, с обзиром на то да постоји како овострани, тако и оностранн животи и „живот", нужно је и опредељење. Пред свима стоје неизбежна питања: шта и како; куда и где. Та питања нису мимоишла ни бившег Богдана Стекића некад, тамо у Америци. Тако, када је његов животни сапутник, његова Рада, променила светом, он је на ред 365 дана одлазио на њен гроб, а дан потом, кренуо у Хиландар. Стигао је у „једанаести час", довољно да се прими „пуна" плата од Вечног Виноградара. Живео је међу нама мирно, упрошћено, душом безазленом. На ослабелим ногама држао се у храму током дугих богослужења, мерећи своје стрпљење великим аршином. Његову ћуд јагњета нико ничим није могао да помути. Дружељубивост што га је још у свету одликовала, преобратио је у очинско осећање према свему и свакоме. То су више изражавале његове, топле, тихе очи, него његов језик. Кроз та два прозора његове душе видело се како је у њој све дошло на своје место. Осећања, хтења, расуђивање – свели су се на усрдну припрему и на мирно ишчекивање последњег чина, јер године су му биле стигле на библијску меру. И дан је дошао. Отац Јустин је смирено лежао на својој монашкој постељи, у келији на домаку храма, и сабрано пратио звуке молитве своје млађе братије и у њих уплетао своју сопствену. Време је било стало и сасвим се претворило у пажњу на ПОЗИВ. Када је осетио да му се он ближи, дао је знак, а отац Кирило му је пружио свету Причест. Оснажен, и обрадован, узлетно је пошао к Ономе, коме је у Хиландару уподобљавао свој живот, како би постао препознатљив у светлости светих. Касније, у погребном обреду, братија је складно појала *Со свјатима упокој... Вјечна памјат нашем сабрату Хиландарцу, монаху Јустину*!"